

Analysis of scholarly documentation on pedagogy of criticism in architecture: A scoping review

Akbar Dabestani Rafsanjani

PhD Candidate in Architecture, School of Architecture, College of Fine Arts, University of Tehran, Tehran, Iran (Corresponding Author)
E-Mail: dabestani@art.ac.ir

Saeed Haghir

Associate Professor, Department of Architecture, School of Architecture, College of Fine Arts, University of Tehran, Tehran, Iran

Saeid Khaghani

Assistant Professor, Department of Architecture, School of Architecture, College of Fine Arts, University of Tehran, Tehran, Iran

Abstract

Architectural education continues to organize its studio culture around criticism, yet the field still lacks a shared narrative of what architectural criticism is supposed to accomplish, how it is taught, and how its outcomes are assessed in coherent and transparent ways. In both scholarship and curricula, critique is typically seen as a teaching mechanism for improving work in progress—pinups, roundtables, and juries as moments to guide decisions and refine proposals—rather than as a distinct academic competency that can be named, taught, and assessed. This orientation has reinforced a reliance on inherited traditions and individual teaching styles rather than on research-based models that specify learning outcomes, criteria, and methods. The result is a fragmented pedagogy that obscures the multiple functions of critique in higher education and limits the development of structured, cumulative approaches to teaching it. This study undertakes a scoping review of research conducted in the field of architectural criticism pedagogy to map the field, identify recurring gaps, and develop conceptual and pedagogical frameworks that now guide practice. This review does more than simply cataloguing sources. It reads the literature as evidence for the epistemological place of critique in academia: how the discourse of evaluation produces knowledge, structures participation, and is disseminated as a teachable practice in formal programs. In this sense, the project seeks to contribute to theoretical clarification and practical improvement of teaching strategies. Following the five-step framework of Arce and O'Malley, this review adopts an applied orientation. Targeted searches in Web of Science, Scopus, and ScienceDirect using defined keyword strings yielded 494 records. After removing duplicates and two-level screening against the previous inclusion and exclusion criteria, 24 peer-reviewed studies that directly addressed criticism training were retained for analysis. Data were graphed in Excel and examined through descriptive keyword analysis, primary and secondary theme extraction, conceptual content analysis and thesaurus mapping with VOSviewer to visualize the relationships between terms and themes in the dataset. The findings are remarkably consistent. In most sources, critique is framed as a tool: as a means to improve the quality of design proposals, foster critical thinking, and support decision-making in studio courses. The emphasis is short-term and artifact-focused—what kinds of comments open up better alternatives, how to justify revisions, and where to place judgment in iterative design. In contrast, relatively few studies address critique as an independent, structured, and transferable capability. In those less common narratives, critique involves developing criteria, gathering and weighing evidence, articulating reasoned arguments, managing disagreement, and communicating clear judgments—skills that can be learned, practiced, and evaluated across contexts. This emphasis on critique for design has two predictable consequences. First, without an explicit narrative of criticism as systematic inquiry, students are rarely taught how intuition and taste translate into reasoned judgment. Education often prioritizes providing feedback over cultivating evaluative reasoning and ethical

awareness. Second, the lack of stated outcomes and benchmarking guidelines undermines curriculum coherence and hinders comparisons across courses and institutions. Practices remain subject to local custom and individual preferences, limiting transferability and slowing cumulative improvement.

This synthesis suggests several paths for recalibration. Conceptually, theoretical-practical frameworks should present critique as an inquiry based on criteria, evidence, and argument, not as ad hoc interpretation. Pedagogically, programs can stage a clear learning progression—moving from description to analysis, evaluation, and, ultimately, to metacriticism. Early activities can foster careful observation and impartial description of design movements. Intermediate tasks can require analytical comparisons between precedents, alternatives, and constraints. Advanced tasks can require students to make and defend evaluative judgments, accept opposing arguments, and reflect on the norms and values that guide their reasoning. Assessment should align with this path. Rubrics can make criteria visible, separate the quality of reasons from the tone of the presentation, and differentiate design assessment from critical assessment. Short written “critic notes,” annotated design briefs, and short oral defenses can require students to frame claims, present evidence, and clarify reasons. Careful, measured peer review can amplify voices and foster accountability, while instructor feedback can model clear reasoning, responsible dissent, and humane behavior in the studio.

Technology in the reviewed literature appears promising but underdeveloped. Digital platforms can frame asynchronous critique, expand participation, and document how projects and arguments evolve over time; version histories make lines of argument traceable. Learning analytics can help educators regulate engagement and identify patterns of inclusion and silence. Immersive tools—virtual and augmented reality—support shared spatial discussion and situated judgment. AI can help with formative feedback, clustering of themes, and conversational analysis. Used intentionally and transparently, such tools can broaden reach and help align opinions with stated criteria. However, none of these technologies can replace a clear pedagogy or an inclusive studio culture. At the curriculum and faculty development levels, review becomes actionable advice. Programs should articulate learning outcomes for critique alongside design outcomes, map them into sequential courses, and create assignments that make reasoning visible. Formats that distribute authority—rotating juries, conversational critiques, structured rounds, or silent reviews—can moderate power dynamics and reduce unnecessary anxiety. Faculty development should focus on facilitation and questioning strategies, reducing bias, and designing inclusive critique environments that encourage participation, respect diverse forms of knowledge, and support constructive disagreement. Program evaluation should include measures that track the development of critical judgment over time, not just the quality of final artifacts.

The review also identifies research priorities that can generate cumulative insights. Longitudinal studies can examine whether explicit training in criticism leads to sustained gains in evaluative judgment, collaboration, and professional growth among graduates. Experimental and comparative designs can assess the effectiveness of different feedback formats and methods in supporting learning and inclusion. Cross-cultural research can examine how local traditions shape critique and how educational concepts are disseminated across languages and institutions. Ongoing bibliometric monitoring can track shifts in discourse—for example, whether terms like “critical pedagogy” are moving from the margins to the conceptual core as programs formalize education and share outcomes.

Keywords: Criticism, architecture, architectural criticism, pedagogy of architectural criticism, scoping review

فصلنامه علمی نامه معماری و شهرسازی، ۱۸(۴۹)، ۵۶-۳۱

DOI: 10.30480/aup.2025.5688.2219

نوع مقاله: مروری

تحلیل مستندات علمی در زمینه آموزش نقد معماری: مطالعه مرور دامنه‌ای*

اکبر دبستانی رفسنجانی

پژوهشگر دکتری معماری، دانشکده معماری، دانشکدگان هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

E-Mail: dabestani@art.ac.ir

سعید حقیر

دانشیار گروه معماری، دانشکده معماری، دانشکدگان هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران

سعید خاقانی

استادیار گروه معماری، دانشکده معماری، دانشکدگان هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران

چکیده

با وجود اهمیت نقد در فرایند آموزش معماری، پژوهش‌های پیشین نشان‌دهنده وجود شکاف‌های قابل توجه در تبیین مبانی نظری، شیوه‌ها و الگوهای آموزش نقد در این زمینه است. این موضوع نه تنها درک جامعی از ابعاد مختلف نقد در فضاهای دانشگاهی را دشوار ساخته، بلکه توسعه شیوه‌های مؤثر آموزش نقد را نیز محدود کرده است. این پژوهش به تحلیل و بررسی مستندات علمی مرتبط با آموزش نقد معماری می‌پردازد. هدف اصلی این مطالعه بر شناسایی روندهای کلیدی، کاستی‌های پژوهشی و گسترش مفاهیم موجود در این حوزه متمرکز است تا زمینه‌ای برای پیشبرد دانش و روش‌های آموزشی فراهم آورد. این پژوهش به روش مرور دامنه‌ای انجام شده، یک مطالعه کاربردی است و بر تحلیل محتوای ۲۴ مقاله منتخب از پایگاه‌های استنادی وب‌آوساینس، اسکوپوس و ساینس دایرکت استوار است. روش‌شناسی شامل تحلیل کلیدواژه‌ها، استخراج الگوهای اصلی و فرعی و بررسی جامع منابع مرتبط است. یافته‌ها نشان می‌دهد که نقد معماری عمدتاً به عنوان ابزاری برای تقویت مهارت‌های طراحی در استودیوهای طراحی به کار رفته و «آموزش نقد» به مثابه یک مهارت مستقل به ندرت مورد توجه قرار گرفته است. تحلیل واژگان کلیدی و هم‌واژگانی حاکی از تمرکز پژوهش‌ها بر «آموزش معماری» و «استودیو طراحی» و غفلت از مفاهیمی مانند «آموزش نقد» و «نقد نظری» است. این نتایج ضرورت گسترش چارچوب‌های نظری-عملی برای غنی‌سازی تجربه نقد و بررسی تأثیر بلندمدت نقد بر مسیر حرفه‌ای فارغ‌التحصیلان را برجسته می‌کند.

کلیدواژه‌ها: نقد، معماری، نقد معماری، آموزش نقد معماری، مرور دامنه‌ای

* این مقاله برگرفته از رساله دکتری اکبر دبستانی رفسنجانی با عنوان «فرانقد معماری: تاملی در بنیان‌های نظری و الگوهای آموزش نقد معماری» است که با راهنمایی دکتر سعید حقیر و دکتر سعید خاقانی در دانشکده معماری دانشگاه تهران در حال انجام است.

مقدمه

«نقد» از ویژگی‌های مهم جوامع بشری است که نه تنها موجب تمایز انسان از غیرانسان بلکه از عوامل تفاوت میان جوامع است. تصور جامعه انسانی پویا و با دغدغه رشد و شکوفایی درحوزه‌های گوناگون مانند معماری بدون نقد و نقادی دشوار است. برای تبیین نقد معماری لازم است معنای اولیه از «نقد» ارائه شود. این واژه را می‌توان یکی از واژگان چندمعنا دانست که گاه معادل ارزیابی یا داوری و یا تحلیل، گاهی نیز معادل خوانش و توصیف و مفاهیم دیگر دانسته شده است (نامورمطلق، ۱۳۹۸، ۱۰). اگر زمانی مقصود از «نقد» در اندیشه پیشامدرن بحث و بررسی معایب و خرده‌گیری از آثار هنری و ادبی بوده است (ضیمران، ۱۳۹۳، ۴۴۱)، در تلقی‌های معاصر از «نقد»، «نقد» کنشی است که به نیت نزدیک شدن به اثر، به طور عملی به آن می‌پردازد و آن را می‌خواند و تلاش دارد تا پلی باشد بین آن و مخاطب. بنابراین امروزه «نقد» با توجه به جایگاه تفکرات و اندیشه انسانی در آن می‌تواند کارکردهای متنوعی از جمله توصیف، داوری، تفسیر، تحلیل، ارزیابی و خوانش آثار را در پی بررسی یا مطالعه یک اثر فکری یا پدیده اجتماعی که محصولش اثر هنری است، دنبال کند که متفاوت است از نقد کلاسیکی که صرفاً به مقایسه دوتایی و عناصر کارکردی می‌پرداخته است (حقیر، ۱۳۸۲، ۲۴۸).

در دنیای امروزی، آموزش نقد به عنوان یک ابزار اساسی در تقویت تفکر انتقادی و ترویج خلاقیت درحوزه‌های متنوعی مانند هنر و ادبیات مورد توجه قرار گرفته است. این رویکرد، «نقد» را نه تنها به مثابه ابزاری برای ارزیابی عملکردها و بهبود روند یادگیری معرفی می‌کند، بلکه بستری برای ایجاد گفتگوهای میان رشته‌ای و تلفیق نظریه با عمل فراهم می‌آورد. از این منظر، با استفاده از آموزش نقد، افراد می‌توانند با دید تحلیلی، نقاط قوت و ضعف آثار هنری، تولیدات مهندسی و نوآوری‌های ادبی را شناسایی کرده و بهبود یابند. بررسی برنامه‌های آموزشی در رشته‌های تخصصی هنر و ادبیات نشان می‌دهد که «نقد» و کاربردهای چندگانه آن، جایگاه ویژه‌ای در ساختار درسی این حوزه‌ها دارند، به گونه‌ای که در برنامه‌های آموزشی هنر، نقد علاوه بر حضور در آتلیه‌های تخصصی به عنوان ابزاری کاربردی، اغلب به عنوان یک موضوع مستقل درسی نیز مدنظر قرار گرفته است (Brookfield, 2011, 45).

در نظام آموزش دانشگاهی معماری، «نقد» به عنوان یکی از اصلی‌ترین «ابزارها» و یکی از مهم‌ترین «اهداف» آموزش معماری، همواره مورد توجه بوده و تبیین رابطه بین مسئله «آموزش» و «نقد معماری» دارای اهمیت است. «آموزش نقد معماری» علاوه بر غنی ساختن فرایندهای بررسی و ارزیابی طراحی معماری از طریق کسب مهارت‌های لازم برای طرح نقد، همچنین می‌تواند باعث تقویت تفکر انتقادی، توانایی استدلال کردن و ارتقای مهارت‌های ارتباطی دانشجوی معماری شود (آن‌بیچر، ۱۴۰۰، ۳۰). در دهه‌های ۱۹۶۰ تا ۱۹۷۰ م. نظریه‌پردازانی همچون پیتیر کالینز^۱، برونو زوی^۲، وین اتو^۳ تلاش‌های جدی درخصوص دسته‌بندی انواع نقد معماری، معیارها و زمینه‌های اصلی نقد معماری انجام دادند. توجه معماران و پژوهشگران غربی به حوزه نقد معماری با شکل‌گیری انجمن‌های تخصصی با دغدغه «نقد» منجر به انتشار مطالعات بیشتری درحوزه معماری شد، از جمله می‌توان به «انجمن جهانی ناقدان معماری»^۴ به عنوان مهم‌ترین تشکل تخصصی در این حوزه اشاره داشت که در سال ۱۹۷۹ م. شکل گرفت (قیومی بیدهندی و دانایی‌فر، ۱۳۹۸، ۵۸). درمیان پژوهش‌های با موضوع «نقد معماری»، پژوهش وین اتو با عنوان «نقدها و معماری» (Attoe, 1975) همچنان درخصوص سامان‌دهی نقد معماری و دسته‌بندی انواع آن جزء شناخته‌شده‌ترین پژوهش‌های نقد معماری است. بررسی سایر پژوهش‌ها نشان می‌دهد که توجه به تاثیرات اجتماعی، تاریخی، زیبایی‌شناسی بر نقد معماری و همچنین جایگاه «نقد» در مطبوعات تخصصی معماری بیشتر مورد توجه بوده است. با این وجود تاکنون مطالعه‌ای جهت ارزیابی وضعیت تولید علم درحوزه «آموزش نقد معماری» انجام نشده است. «مرور

دامنه»^۵ می‌تواند به‌عنوان یکی از معتبرترین روش‌ها، تصویری جامع از وضعیت تولید علم در این حوزه ارائه دهد (Arksey & O'Malley, 2005, 21).

«مرور دامنه» به‌عنوان نخستین گام در هر پژوهش، نقشی کلیدی در هدایت پژوهشگر به‌سوی شناسایی شکاف‌های دانش و تعریف دقیق سؤالات پژوهش ایفا می‌نماید. روش «مرور دامنه» به‌عنوان زیرمجموعه‌ای از مطالعات مروری^۶ و یکی از رویکردهای سیستماتیک مرور ادبیات علمی معرفی می‌شود که هدف آن ارائه تصویری جامع از گستره دانش و شناسایی شکاف‌های پژوهشی در یک حوزه خاص است، بدون اینکه لزوماً به ارزیابی عمیق و انتقادی کیفیت هر مطالعه بپردازد (Daudt et al., 2013, 3). انجام یک مرور دامنه جامع، به پژوهشگر امکان می‌دهد تا با بررسی و دسته‌بندی پژوهش‌های موجود، به شناسایی روندها، شکاف‌های پژوهشی و اولویت‌های تحقیقاتی درحوزه «آموزش نقد معماری» کمک کند و زمینه را برای طراحی پژوهش‌های نوآورانه فراهم آورد. این امر از طریق شناسایی روندهای تحقیقاتی، روش‌های پژوهشی غالب و همچنین موضوعات مورد توجه پژوهشگران امکان‌پذیر می‌شود و درنتیجه این نوع پژوهش زمینه‌هایی که نیاز به مطالعات بیشتری دارند مشخص می‌شود. به‌این ترتیب، این روش نه تنها وضعیت تولید علم درحوزه‌های خاص را نشان می‌دهد، بلکه به پژوهشگران کمک می‌کند تا مسیرهای جدیدی برای پژوهش‌های آینده تعیین کنند (Arksey & O'Malley, 2005, 22).

پیشینه پژوهش

درحوزه «نقد معماری» و «نقد هنری» به‌ندرت مطالعات مروری با استفاده از روش مرور دامنه‌ای انجام شده است. با وجود اینکه در برخی زمینه‌های مرتبط ازجمله «آموزش معماری» پژوهش‌هایی با استفاده از این رویکرد، مانند پژوهش بارتلس و همکارانش (Bartelse et al., 2024)، وجود داشته است، اما به‌صورت اختصاصی، پژوهش‌های مروری بر وضعیت پژوهش‌های انجام‌شده درزمینه «آموزش نقد معماری» به‌دلیل نوباً بودن این حوزه، کمیاب می‌باشد. این خلأ نشان‌دهنده اهمیت به‌کارگیری یک رویکرد منظم در بررسی ادبیات علمی مربوط به «آموزش نقد معماری» است.

در سال‌های اخیر مطالعات مرور دامنه‌ای درحوزه‌های مختلف معماری انجام شده است که در آن‌ها مهم‌ترین دستاوردها، شناسایی شکاف‌های پژوهشی و نیاز به مطالعات عمیق‌تر درحوزه‌های تخصصی است. این مطالعات به پژوهشگران این امکان را داده‌اند تا با نگاهی جامع و نظام‌مند، وضعیت پژوهش‌های موجود را بررسی و نقشه‌ای از پیشرفت‌های علمی ارائه دهند. با توجه به اینکه استفاده از روش مرور دامنه‌ای درحوزه‌های «نقد معماری» و «آموزش» به‌طور محدود انجام شده است، شناسایی خلأ پژوهشی موجود درزمینه «نقد معماری» و «آموزش» می‌تواند فرصتی باشد برای استفاده از مرور دامنه به‌منظور جمع‌آوری و نقشه‌برداری از منابع مختلف، که به شکلی جامع‌تر به تحولات و روندهای اخیر در این زمینه نگاه می‌کند. با توجه به محدود بودن استفاده از روش مرور دامنه درحوزه‌های «نقد معماری» و «آموزش»، انجام پژوهش در این زمینه می‌تواند نقشی مهم و ضروری در پیشبرد دانش این حوزه‌ها ایفا کند. درحالی که این روش درزمینه «آموزش معماری» به‌طور محدود مورد استفاده قرار گرفته است اما درزمینه‌های دیگر معماری نیز کاربردهایی داشته و توانسته است شکاف‌های پژوهشی را شناسایی و روندهای علمی را معرفی کند. بنابراین، استفاده از این روش پژوهشی در «آموزش نقد معماری» می‌تواند فرصتی مغتنم برای تحلیل تحولات اخیر و شناسایی نیازهای پژوهشی جدید باشد و به غنای علمی و پیشرفت‌های آموزشی در این زمینه‌ها کمک کرده و مبنای مطالعات آینده در این حوزه‌ها را فراهم آورد.

روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش از روش مرور دامنه‌ای و چارچوب روش‌شناختی پنج مرحله‌ای آرکسی و اومالی (Arksey & O'Malley, 2005) استفاده شده است. این چارچوب که بعدها توسط دیگران (Daudt et al., 2013; Peters et al., 2015) اصلاح شده است، برای جمع‌آوری و تحلیل داده‌های پژوهش به کار گرفته شده است. مراحل مختلف این چارچوب شامل: ۱. شناسایی پرسش‌های پژوهش، ۲. شناسایی منابع مرتبط، ۳. انتخاب منابع مرتبط، ۴. ترسیم داده‌ها، و ۵. گردآوری، خلاصه و گزارش نتایج است. همچنین برای انجام دقیق پژوهش، ابتدا به چک‌لیست پریسما^۷ برای بهبود شفافیت، جامعیت و استاندارد بودن گزارش‌دهی مرور دامنه (Moher, 2009) و سپس به نسخه گسترش‌یافته از چک‌لیست پریسما، مخصوص مطالعات مرور دامنه که به‌طور ویژه به نیازهای خاص مرور دامنه پرداخته و برای پاسخ به چالش‌های مرتبط با مرور دامنه طراحی شده است، مراجعه شد. این مطالعه شامل مواردی برای هدایت پژوهشگران در مراحل مختلف، از جمله تعریف سؤالات پژوهش، روش‌های جستجو، انتخاب مطالعات، استخراج داده‌ها، و ارائه نتایج است. این چک‌لیست به پژوهشگران کمک می‌کند تا اطمینان حاصل کنند که مراحل مرور دامنه به‌طور دقیق و جامع انجام شده و نتایج آن به‌صورت شفاف و قابل بازبینی گزارش شده است، که در نهایت کیفیت کلی مطالعات مرور دامنه را بهبود می‌بخشد (Tricco et al., 2018).

داده‌های این پژوهش با روش توصیفی و ابزار کتابخانه‌ای جمع‌آوری شده و برای تحلیل داده‌ها، ترکیبی از روش‌های توصیفی، کیفی و کمی استفاده شده است. تحلیل توصیفی به منظور ارائه تصویر کلی از مطالعات و تحلیل کیفی برای شناسایی الگوها و مفاهیم اصلی به کار گرفته شده است. همچنین، از تحلیل کمی برای توصیف داده‌های عددی استفاده شده است. این رویکرد جامع به ما امکان داد تا به درک عمیق‌تری از موضوع پژوهش دست یابیم.

یافته‌های پژوهش

۱- **شناسایی پرسش‌های پژوهش:** برای انجام پژوهش تصمیم گرفته شد جنبه‌های متنوع و تأثیرگذار «آموزش نقد معماری» بررسی شود، بنابراین طیف نسبتاً گسترده‌ای از پرسش‌های پژوهشی تعریف شد: پ۱: سیر رشد تولیدات علمی در حوزه آموزش نقد معماری در منابع استنادی بین‌المللی چگونه بوده است؟ پ۲: پژوهشگران مؤثر در حوزه آموزش نقد معماری چه کسانی هستند؟ پ۳: پراستنادترین مقالات در حوزه آموزش نقد معماری در منابع استنادی بین‌المللی کدام است؟ پ۴: کلید واژگان پربسامد در حوزه آموزش نقد معماری در منابع استنادی بین‌المللی چیست و ارتباط این واژگان با یکدیگر چگونه است؟ پ۵: میزان پراکندگی تولیدات علمی در حوزه آموزش نقد معماری در منابع استنادی بین‌المللی در چه موضوعاتی و به چه میزانی بوده و شکاف‌های پژوهشی این حوزه چیست؟

۲- **شناسایی منابع مرتبط:** برای یافتن منابع در حوزه نقد معماری، پژوهشگران مجموعه‌ای از معیارهای جستجو را تعیین کردند. این معیارها شامل «مقالات علمی منتشر شده تا انتهای سال ۲۰۲۳، تألیفی بودن مقالات، در دسترس بودن متن کامل و زبان انگلیسی» بود. سپس با توجه به پرسش‌های پژوهش و مرور پیشینه، کلیدواژه‌های مرتبط با موضوع مشخص شد و راهبرد جستجو (جدول ۱) براساس آن تدوین و در پایگاه‌های استنادی مختلف جستجوی اینترنتی انجام شد. در پژوهش حاضر از پایگاه‌های استنادی وب‌آوساینس^۸، اسکوپوس^۹ و ساینس‌دایرکت^{۱۰} و موتور جستجوگر «گوگل اسکولار» و «گوگل» استفاده شد.

بدین منظور پس از مراجعه به بخش جستجوی پیشرفته هر پایگاه، براساس راهبرد جستجو، کلید واژگان منتخب پژوهش در بخش عنوان، موضوع، کلید واژه و چکیده مورد بررسی و جستجو قرار می‌گرفتند.

جدول ۱. راهبرد جستجو

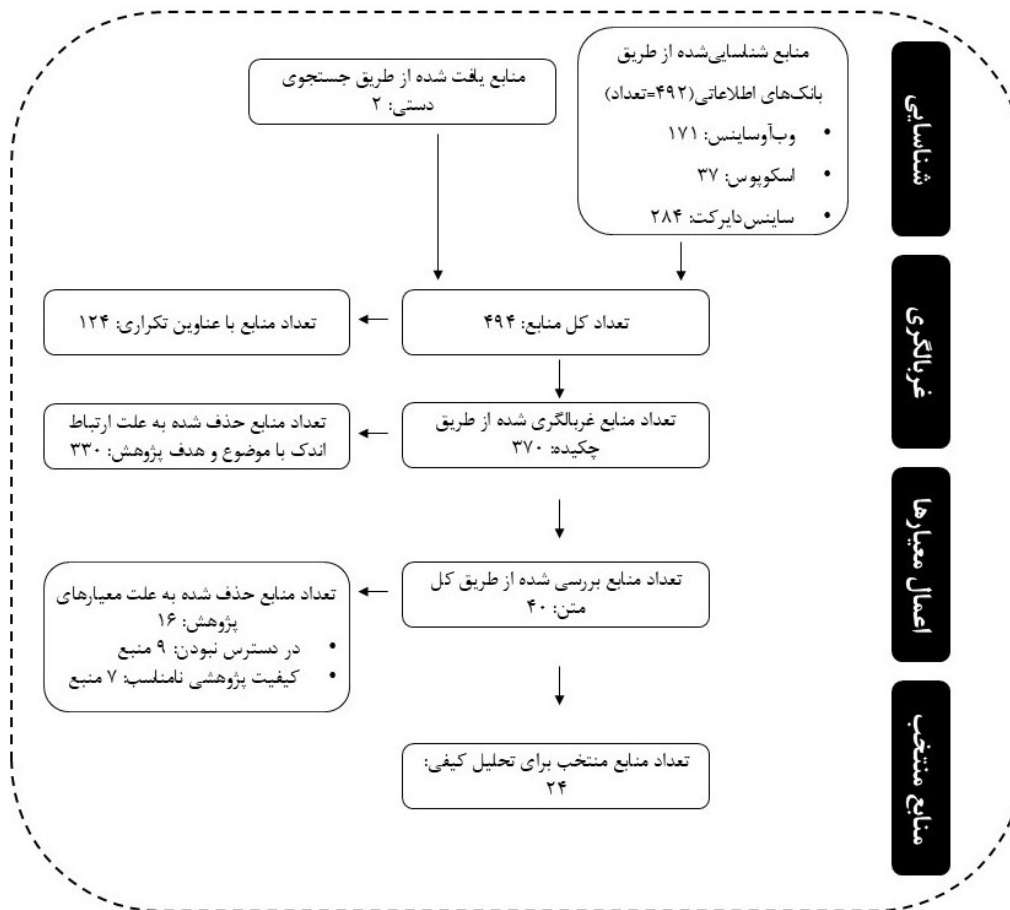
راهبرد جستجو
(training OR teaching criticism OR critique OR crits) AND (architecture OR architectural) AND (education OR pedagogy OR)

جستجوی اولیه از تاریخ ۲۰ بهمن ۱۴۰۲ آغاز شد و تا ۵ اسفند ۱۴۰۲ ادامه داشت. با استفاده از راهبرد جستجوی تعریف‌شده، در نهایت ۴۹۴ منبع شناسایی گردید که از این تعداد، ۱۷۱ منبع از پایگاه وب‌آوساینس، ۳۷ منبع از پایگاه اسکوپوس و ۲۸۴ منبع از پایگاه ساینس دایرکت و ۲ منبع از طریق جستجوی دستی استخراج شد. برای ثبت و دسته‌بندی این مقالات، داده‌های به دست آمده در نرم‌افزارهای پژوهیاری و زوترو^۱ وارد شد تا نظم و دقت بیشتری در مدیریت منابع حاصل شود. همچنین در ادامه پژوهش با توجه به روند پیشرفت تحقیق و تا زمان تدوین نهایی مقاله، منابع تکمیلی به صورت دستی یا خودکار از این پایگاه‌ها به مجموعه منابع افزوده شد.

۳- انتخاب منابع مرتبط: پس از استخراج منابع، مقالات توسط پژوهشگران و طبق مراحل معرفی شده در دیاگرام غربال‌گری پریسما مورد بررسی و گزینش نهایی قرار گرفت. در گام نخست، از ۴۹۴ عنوان مقاله تعداد ۱۲۴ عنوان به علت داشتن عنوان تکراری حذف شدند و ۳۷۰ عنوان برای غربال‌گری چکیده و عنوان انتخاب شدند و در این مرحله ۳۳۰ عنوان با اعمال معیارهای شمول و عدم شمول مشخص شده (جدول ۲) و به علل مختلف از جمله نداشتن ارتباط معناداری با حوزه اصلی پژوهش یا نامتناسب بودن با موضوع کنار گذاشته شدند. سپس متن کامل منابع باقی‌مانده مورد مطالعه و بررسی کامل قرار گرفت و تعداد ۷ منبع به علت نداشتن کیفیت پژوهشی مناسب و ۹ منبع به علت در دسترس نبودن حذف شدند. فرایند انتخاب و غربال‌گری مقالات در شکل (۱) ارائه شده است. لازم به ذکر است که به منظور ارتقای صحت و اعتبار پژوهش، کلیه مراحل مربوط به انتخاب منابع مرتبط توسط دو نفر انجام شده است.

جدول ۲. معیارهای شمول و عدم شمول مقالات

معیارهای شمول	معیارهای عدم شمول
مقالات علمی منتشر شده در منابع معتبر	نوشتارهایی که ساختار مقالات علمی را ندارند
تألیفی بودن مقالات (ساختار پژوهشی)	مقالات ترجمه شده
در دسترس بودن متن کامل	مقالات خلاصه شده
زبان انگلیسی	زبان‌های غیر از انگلیسی

شکل ۱. نمودار غربالگری منابع مرور دامنه براساس الگوی پریسما

۴- **ترسیم داده‌ها:** در این مرحله، فرایند استخراج داده‌ها از منابع پژوهشی با دقت انجام شد. ابتدا داده‌های مورد نیاز از منابع منتخب گردآوری و برای سازماندهی و مدیریت بهتر، در نرم‌افزارهای «زوترو» و «اکسل» ثبت شدند. این داده‌ها شامل اطلاعات مختلفی بودند که به منظور پاسخگویی به پرسش‌های پژوهش استخراج شدند. مشخصات کتابخانه‌ای منابع شامل عنوان کامل مقاله، نام نویسندگان، سال انتشار، نام نشریه، و کلیدواژه‌ها به دقت ثبت و بررسی شدند. همچنین، اطلاعات مرتبط با روش پژوهش، اهداف و نتایج هر مطالعه به طور ساختارمند تحلیل و استخراج شدند (جدول ۳).

جدول ۳. اطلاعات استخراج شده از منابع نهایی

ردیف	مشخصات کتابخانه‌ای	روش پژوهش	واژگان کلیدی	اهداف مطالعه	یافته کلیدی
۱	Anthony, 1987	پژوهش کیفی	هیئت داوران طراحی، نقد عمومی، آموزش معماری، بازخورد، ارزیابی، استودیو طراحی	بررسی واکنش‌ها و دیدگاه‌های دانشجویان، اساتید و معماران نسبت به نقدهای عمومی تحلیل تأثیر جلسات نقد بر یادگیری و توسعه حرفه‌ای ارزیابی تجربه‌های آموزشی در محیط استودیویی معماری	تأثیر دوگانه نقدهای عمومی بر رشد حرفه‌ای و خلاقیت دانشجویان ایجاد استرس و کاهش اعتماد به نفس در جلسات نقد ضرورت بهره‌گیری از رویکردهای حمایتی در ارائه بازخورد آموزشی
۲	Jones, 1996	پژوهش کیفی	جلسات نقد استودیو طراحی، فضاهای یادگیری، رشد دانشجو، استودیو طراحی، آموزش معماری	بررسی عملکرد جلسات نقد در استودیو طراحی به عنوان روش تدریس و یادگیری تحلیل نقش نقد در رشد دانشجویان ارزیابی تأثیر جلسات نقد در آموزش هنر و طراحی	ضرورت جلسات نقد در رشد حرفه‌ای و تقویت تفکر انتقادی نیاز به تعادل میان بازخورد سازنده و حمایت عاطفی کاهش اضطراب دانشجویان و بهبود نتایج یادگیری
۳	Dickson & White, 1997	پژوهش کیفی	مدل توسعه نقد طراحی داخلی، روش‌های انتقادی، آموزش مستمر، نقد طراحی، تحلیل انتقادی	ضرورت جلسات نقد برای پرورش تفکر انتقادی و رشد حرفه‌ای اهمیت تعادل میان بازخورد سازنده و حمایت احساسی کاهش اضطراب و ارتقای نتایج یادگیری در آموزش طراحی	تأکید بر ارزش فرهنگی، نمادین و احساسی فضاهای داخلی ترویج رویکردی نظام‌مند و محترمانه در نقد طراحی داخلی ارتقای کیفیت نقد از منظر فرهنگی و زیبایی‌شناختی
۴	Zimring et al., 2001	پژوهش کیفی	آلتیه مشارکتی برخط، فناوری‌های مشارکتی، فضای گفتگویی، استودیو طراحی، آموزش معماری، ابزارهای دیجیتال	بررسی نقش ابزارهای ساده فئاورانه در ارتقای ظرفیت مشارکت و گفتگو گسترش فضای گفتگویی در استودیوهای طراحی بهبود فرایند یادگیری و نقد در آموزش معماری	نقش ابزارهای دیجیتال ساده در ارتقای نقد و یادگیری در استودیو طراحی غلبه بر محدودیت‌های فیزیکی و زمانی تقویت مستندسازی و تأمل در فرایند آموزشی
۵	Betz, 2004	پژوهش کیفی	بازبینی همتایان، استودیو طراحی، تفکر انتقادی، آموزش معماری، جلسات نقد استودیو طراحی	بررسی ادغام بازبینی همتا در مراحل اولیه آموزش معماری بهبود همکاری، تفکر انتقادی و کیفیت طراحی تقویت فرایند یادگیری در استودیوهای معماری	تقویت مهارت‌های همکاری و تفکر انتقادی بهبود کیفیت نتایج طراحی و آمادگی حرفه‌ای

ردیف	مشخصات کتابخانه‌ای	روش پژوهش	واژگان کلیدی	اهداف مطالعه	یافته کلیدی
۶	Bose et al., 2006 & Yahner, 2006	پژوهش ترکیبی	استودیو طراحی، تفکر انتقادی، آموزش معماری، استراتژی‌های نقد، جلسات نقد استودیو طراحی	بررسی نقش تصمیم‌گیری مستقل در استودیوهای طراحی معماری تقویت تفکر انتقادی و حس مالکیت دانشجویان بر فرایند طراحی ارتقای استقلال فکری در آموزش معماری	تقویت تفکر انتقادی، خلاقیت و مالکیت طراحی از طریق تصمیم‌گیری مستقل ضرورت تغییر نقش اساتید از آموزش دستوری به تسهیل‌گرانه ارتقای استقلال و مسئولیت‌پذیری دانشجویان در فرایند طراحی
۷	Beecher, 2006	پژوهش کیفی	نقد نوشتاری، آموزش طراحی داخلی، تفکر انتقادی، مهارت‌های نوشتن انتقادی، استدلال انتقادی، دیدگاه انتقادی، توصیف عمیق، آموزش نقد	بررسی تأثیر ادغام نقد نوشتاری در آموزش طراحی داخلی بهبود تفکر انتقادی، خوداندیشی و مهارت‌های انتقال ایده ارتقای توانمندی تحلیلی و ارتباطی دانشجویان از طریق نوشتار انتقادی	تقویت تفکر انتقادی، خوداندیشی و مهارت‌های ارتباطی از طریق نقد نوشتاری چالش‌های سازگاری دانشجویان با نوشتار انتقادی نیاز به زمان‌بندی مناسب برای اجرای مؤثر این روش در آموزش طراحی
۸	Lymer et al., 2009	پژوهش کیفی	آموزش معماری، شیوه ارائه و نقد، استودیو طراحی، جلسات نقد، کار مشارکتی	بررسی تأثیر ابزارهای ارائه بر فرایند نقد در آموزش معماری نقش ابزارهای متنوع در شکل‌دهی یادگیری مشارکتی تقویت ارتباطات آموزشی در استودیوهای طراحی	تأثیر انتخاب ابزارهای ارائه بر پویایی نقد معماری کارآمدی رویکردهای ترکیبی در ایجاد تعامل متعادل تر لزوم تطبیق روش‌های تدریس اساتید با شیوه‌های متنوع ارائه
۹	Lymer, 2009	پژوهش کیفی	آموزش معماری، استودیو طراحی، جلسات نقد، توسعه دید معمارانه حرفه‌ای، درک نظام‌مند، روش‌های دیداری نظام‌مند	بررسی نقش جلسات نقد در آموزش معماری از منظر تعاملات اجتماعی استفاده از یادگیری موقعیتی برای توسعه دید حرفه‌ای دانشجویان تقویت فهم معمارانه از طریق مشارکت فعال در نقد	جلسات نقد به عنوان بستر اصلی پرورش دید حرفه‌ای دانشجویان یادگیری از طریق تعامل، مشاهده و مشارکت در تمرینات طراحی تقویت مهارت‌های ارزیابی در بستر آموزش معماری
۱۰	Goldschmidt et al., 2010	پژوهش کیفی	آموزش معماری، استودیو طراحی، جلسات نقد، بازخورد، جلسات نقد استودیو طراحی	بررسی الگوها و اثربخشی ارتباطات استاد و دانشجو در جلسات نقد تحلیل نقش تعاملات آموزشی در استودیو طراحی تأکید بر تقویت یادگیری و توسعه طراحی از طریق ارتباط مؤثر	نقش کلیدی جلسات نقد در شکل‌دهی فرایند یادگیری ایجاد محیط حمایتی از طریق تعادل میان بازخورد، گفتگو و همکاری تقویت یادگیری دانشجویان در فضای استودیویی

ردیف	مشخصات کتابخانه‌ای	روش پژوهش	واژگان کلیدی	اهداف مطالعه	یافته کلیدی
۱۱	Utaberta et al., 2010	پژوهش کیفی	آموزش معماری، ارزیابی، استودیو طراحی، جلسات نقد، استودیو طراحی، ابزار ارزشیابی در استودیو طراحی معماری، روش‌های نقد، فرایندهای نقد، گونه‌های نقد در استودیو طراحی معماری	بررسی تعامل عناصر فضایی و متنی در جلسات نقد ارتقای تفسیر مشترک و مشارکتی	بازتعریف روش‌های نقد به عنوان ابزارهای ارزیابی جامع و مؤثر ادغام خلاقیت، ارتباطات و همکاری در فرایند نقد بهبود یادگیری دانشجویان از طریق نقد ساختارمند
۱۲	Lymer et al., 2011	پژوهش کیفی	آموزش معماری، بینامتنیت، تفسیر، فضا و گفتمان	بررسی تعامل فضا، گفتمان و بینامتنیت در آموزش معماری تأثیر این عناصر بر ساختار جلسات نقد تقویت یادگیری مشارکتی از طریق ارتباطات متنی و فضایی در نقد	ضرورت درهم‌تنیدگی عناصر فضایی و متنی با گفتمان در آموزش معماری تقویت تفسیر مشارکتی و ارجاعات بینامتنی ایجاد درگیری عمیق‌تر با مفاهیم طراحی در جلسات نقد
۱۳	Seymour & Chance, 2011	پژوهش ترکیبی	آموزش معماری، تکنیک‌های ارزیابی، فرمت‌های ارزشیابی، نقد طراحی	بررسی ترجیحات و برداشت‌های دانشجویان از فرمت‌های ارزشیابی تأکید بر عدالت، اثربخشی و هم‌راستایی با اهداف یادگیری تحلیل نگرش دانشجویان نسبت به شیوه‌های ارزیابی در آموزش معماری	ارزشمندی فرمت‌های ارزشیابی منصفانه، شفاف و هدف‌مند از نگاه دانشجویان پوشش سبک‌های یادگیری مختلف از طریق فرمت‌های متنوع تقویت مشارکت و تعامل در فرایند ارزشیابی
۱۴	Murphy et al., 2012	پژوهش کیفی	آموزش معماری، استدلال مجسم (بدنی)، اشکال، چندوجهی‌کنش، جلسات نقد، استدلال، کردن در نقد معماری، استدلال روزمره در واکنش معماری	بررسی نقش استدلال مجسم (بدنی) در نقد معماری تأثیر حرکات، تعاملات فیزیکی و مصنوعات طراحی بر ارتباط تقویت تفسیر مشارکتی در فرایند نقد	نقش استدلال مجسم (بدنی) در نقد معماری تسهیل درک مشترک از طریق حرکات و تعاملات فیزیکی تقویت تفسیر مشارکتی با درگیری حسی و عملی در فرایند نقد
۱۵	Davis & Preiser, 2012	پژوهش کیفی	آموزش معماری، نقد معماری، ارزیابی پس از اشغال، ارزیابی عملکرد، بنا، تجربه عاطفی، تجربه عملکردی	بررسی پیوند نقد معماری با تجربیات عاطفی و ارزیابی‌های عملکردی تقویت کیفیت آموزش و بهبود فرایند طراحی از طریق نقد چندبعدی	تلفیق ابعاد عاطفی و عملکردی در نقد معماری ارائه ارزیابی جامع از طراحی ارتقای کیفیت طراحی از طریق پیوند میان نظریه و عمل

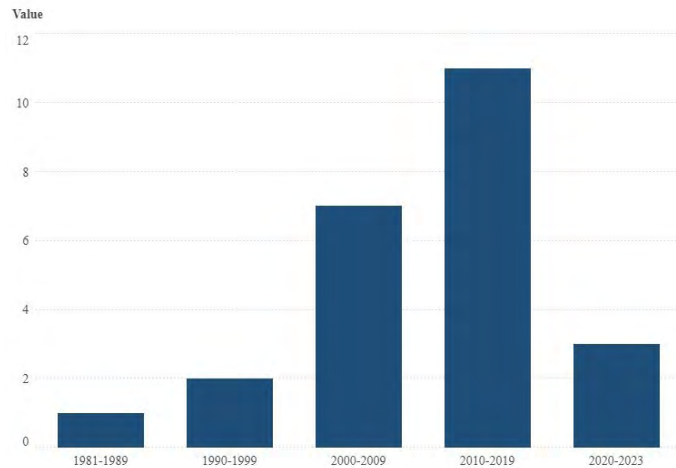
ردیف	مشخصات کتابخانه‌ای	روش پژوهش	واژگان کلیدی	اهداف مطالعه	یافته کلیدی
۱۶	Oh et al., 2013	پژوهش کیفی	آموزش معماری، استودیو طراحی، نقد طراحی، روش‌های نقد طراحی، شرایط نقد طراحی، مدل فرایندی نقد طراحی، چارچوب نقد طراحی، موقعیت بلاغی	تدوین چارچوب نظری برای سامان‌دهی شیوه‌های نقد در استودیو معماری هماهنگی نقد با اهداف آموزشی تقویت یادگیری طراحی و پرورش خلاقیت دانشجویان	فرایند نقد با محوریت بازخورد، گفتگو و نقش‌های متنوع ارتقای خلاقیت، تفکر انتقادی و یادگیری جمعی در آموزش طراحی
۱۷	Fasli & Hassanpour, 2017	پژوهش کیفی	آموزش معماری، استودیو طراحی، جلسات نقد، روش نقد چرخشی، نظریه یادگیری اجتماعی، فرهنگ استودیو طراحی، عدالت آموزشی	بررسی تأثیر سیستم نقد چرخشی بر فرهنگ استودیو ارتقای شمول، همکاری و تنوع بازخورد در آموزش معماری	بهبود فرهنگ استودیو با سیستم نقد چرخشی ارتقای شمول، کاهش سلسله‌مراتب و تقویت تفکر انتقادی و مهارت‌های ارتباطی نیاز به مدیریت دقیق زمان در اجرای مؤثر سیستم نقد
۱۸	Gul & Afacan, 2018	پژوهش ترکیبی	آموزش معماری، استودیو طراحی، تکنیک‌های نقد، معماری داخلی، نقد میزکاری، نقد دیواری، نقد گروهی	ارزیابی تأثیر تکنیک‌های متنوع نقد در محیط استودیو سنجش ارتباط نقد با موفقیت تحصیلی، خلاقیت و توسعه مهارت‌های دانشجویان معماری داخلی	ترکیب تکنیک‌های نقد با نیازهای فردی و تقویت همکاری ارتقای یادگیری دانشجویان از طریق بازخورد مؤثر بازخورد قابل اجرا به عنوان عامل حیاتی موفقیت در آموزش استودیویی
۱۹	Megahed, 2018	پژوهش کیفی	آموزش معماری، استودیو طراحی، نقد طراحی، ارزشیابی، جلسات نقد، یادگیری مبتنی بر استودیو، روش‌شناسی نقد، فرایند آموزش طراحی، نظریه یادگیری تجربی، ابزار ارزشیابی در استودیو طراحی معماری، فرایند نقد طراحی	بررسی نقش نقد و ارزشیابی در یادگیری استودیویی شناسایی راهبردهای ارتقای اثربخشی نقد تقویت خلاقیت، توسعه مهارت‌ها و افزایش مشارکت دانشجویان	ایجاد تعادل میان بازخورد و تشویق در جلسات نقد بهبود خلاقیت، مشارکت و توسعه مهارت‌های دانشجویان اثربخشی ارزشیابی‌ها در بهبود تدریجی فرایند طراحی
۲۰	El-Latif et al., 2020	پژوهش کیفی	آموزش معماری، استودیو طراحی، نقد طراحی، ارزشیابی، جلسات نقد، استودیو طراحی، جلسات نقد، فرایند یادگیری	تحلیل جامع فرایند نقد در آموزش معماری ارائه راهبردهایی برای بهبود اثربخشی نقد تقویت خلاقیت، تفکر انتقادی و توسعه مهارت‌های دانشجویان	نقد به عنوان ابزاری حیاتی در آموزش معماری چالش‌های ذهنیت‌گرایی و عدم یکنواختی در نقش روش‌های ساختاریافته و آموزش اساتید در ارتقای اثربخشی نقد بر یادگیری دانشجویان

ردیف	مشخصات کتابخانه‌ای	روش پژوهش	واژگان کلیدی	اهداف مطالعه	یافته کلیدی
۲۱	Bassindale, 2020	پژوهش کیفی	آموزش معماری، جلسات نقد استودیو طراحی، استودیو طراحی، یادگیری پروژه محور، بازخورد، ارزشیابی، ابزارهای دیجیتال	بررسی تأثیر ابزارهای دیجیتال بر بهبود فرایند بازخورد تقویت دسترسی، مشارکت و یادگیری تکراری در آموزش پروژه محور معماری	افزایش اثربخشی بازخورد با استفاده از ابزارهای دیجیتال بهبود دسترسی و یادگیری تکراری در آموزش معماری لزوم رفع موانع فئاورانه و حفظ عمق نقد از طریق اجرای دقیق
۲۲	Ibrahim et al., 2022	پژوهش کیفی	آموزش معماری، نظریه معماری، نقد معماری، نقد، تفکر انتقادی	بررسی نقش حیاتی نظریه معماری در نقد معماری ادغام نظریه در آموزش معماری بهبود نقد طراحی و یادگیری دانشجویان	ضرورت نظریه معماری برای نقد مؤثر بهبود فرایندهای نقد و پرورش تفکر انتقادی اهمیت ادغام نظریه در آموزش برای تقویت مهارت‌های طراحی و تحلیلی دانشجویان
۲۳	Scagnetti, 2017	پژوهش کیفی	آموزش طراحی، استودیو طراحی، نقد طراحی، بازخورد، ارزشیابی، مدل دیالوگی	پیشنهاد مدل دیالوگی برای نقد طراحی در آموزش معماری ایجاد محیط مشارکتی، ارتباطی و سازنده در جلسات نقد بهبود نتایج یادگیری و طراحی دانشجویان	بهبود نقد طراحی از طریق مدل دیالوگی و ارتباط متقابل ارتقای نتایج یادگیری با بازخورد مشارکتی ایجاد محیط حمایتی در جلسات نقد استودیو طراحی
۲۴	Janniere, 2007	پژوهش کیفی	نقد معماری، نقد، فلسفه معماری، آموزش معماری، فلسفه، زیبایی‌شناسی	تعریف نقد معماری به عنوان یک حوزه مطالعاتی مستقل شناسایی مرزها، دامنه و تمرکز مطالعات نقد معماری بررسی نقش نقد معماری در توسعه تفکر، نظریه و آموزش معماری	تبدیل نقد معماری به یک رشته دانشگاهی پیوند عمیق نقد با نظریه و عمل معماری نقش نقد در شکل‌دهی به آموزش معماری و هویت حرفه‌ای معماران

تحلیل کتاب‌سنجی^{۱۲}: در فرایند مرور دامنه‌ای، از روش‌های کتاب‌سنجی برای تقویت و بهبود تحلیل‌ها و همچنین فراهم‌آوری ابزارهای عینی جهت ارزیابی مجموعه پژوهش‌های جمع‌آوری شده استفاده می‌شود. ابزارهایی همچون «وی‌اواس‌ویور»^{۱۳} این امکان را فراهم می‌آورند که اطلاعاتی از قبیل کلمات کلیدی، نویسندگان، ارجاعات و مؤسسات از مطالعات مروری استخراج شود. تحلیل کتاب‌سنجی به دو شکل مختلف انجام می‌شود: الف) تحلیل عملکرد (PA)^{۱۴}، که به دنبال ارزیابی کمی مشارکت‌ها در یک مجموعه تحقیقاتی است و ب) نقشه‌برداری علمی (SM)^{۱۵}، که روابط موجود در داده‌های کتاب‌شناختی را به صورت تصویری نشان می‌دهد (Donthu et al., 2021, 290).

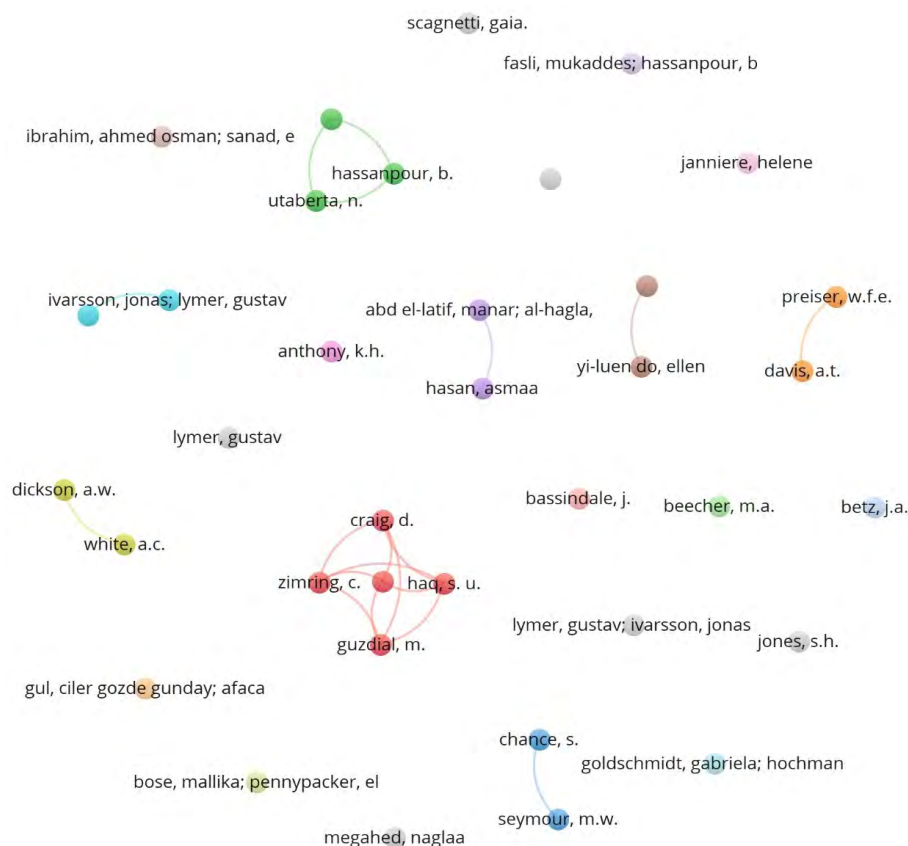
الف) تحلیل عملکرد: از مجموع ۲۴ منبع جمع‌آوری شده، ۲۲ منبع به عنوان مقاله‌های علمی در مجلات و ۲ منبع به عنوان بخشی از مقالات کنفرانس منتشر گردیده‌اند. همان‌طور که در شکل (۲) مشاهده می‌شود، نخستین مقالات در حوزه نقد معماری و آموزش در دهه ۱۹۸۰ میلادی و با هدف بررسی واکنش‌ها

و دیدگاه‌های دانشجویان، اساتید، و معماران حرفه‌ای نسبت به نقدهای عمومی در جلسات نقد طراحی معماری در استودیوهای طراحی دانشکده‌های معماری منتشر شده است. لازم به ذکر است که پیش از این پژوهش‌هایی با موضوع آموزش نقد هنر در دهه ۱۹۷۰ میلادی انجام شده است (Geahigan, 2002). رشد انتشار مقالات درحوزه نقد معماری و آموزش تا سال ۲۰۲۰ میلادی روندی صعودی داشته است. از سال ۲۰۰۰ میلادی به بعد، پژوهش‌های مرتبط با استودیوهای طراحی (Eklund et al., 2023) همگام با حوزه‌های مشابهی ازجمله فرایند طراحی رشد کرده است.

شکل ۲. سیر رشد تولیدات علمی درحوزه نقد معماری و آموزش در بازه زمانی ۱۹۸۰ تا ۲۰۲۳

ب) نقشه‌برداری علمی: روش‌های مختلفی برای تحلیل کتاب‌سنجی و نقشه‌برداری علمی وجود دارد که امکان تحلیل روابط و وزن‌دهی به منابع استنادشده را فراهم می‌آورد. به‌منظور شناسایی نویسندگان کلیدی و گروه‌های پژوهشی شناخته‌شده، اطلاعات مربوط به نویسندگان استنادشده در ادبیات مرور دامنه‌ای در نرم‌افزار «وی‌اواس‌ویور» بارگذاری شد و با استفاده از روش نرمال‌سازی قدرت ارتباط^{۱۶} این نرم‌افزار، روابط و کیفیت ارتباطات بین نویسندگان به تصویر کشیده شد (Van Eck & Waltman, 2023, 9). نتایج نشان می‌دهند که لایمر^{۱۷} از دانشگاه استکهلم با ۳ مقاله و حسن‌پور^{۱۸} از دانشگاه مدیترانه شرقی با ۲ مقاله بیشترین تعداد مقالات را در این حوزه منتشر کرده‌اند. همچنین، مقاله اوه و همکارانش از دانشگاه کارنگی ملون (Oh et al., 2013) با ۲۳۳ ارجاع و مقاله گلداسمیت (Goldschmidt et al., 2010) از مؤسسه فناوری تکیون با ۱۹۹ ارجاع، پراستنادترین مقالات درحوزه آموزش نقد معماری هستند. این نتایج نشان می‌دهد که پژوهش‌های این نویسندگان به‌عنوان مراجع کلیدی در زمینه نقد معماری شناخته می‌شوند و سهم قابل توجهی در جهت‌گیری‌های پژوهشی این حوزه دارند.

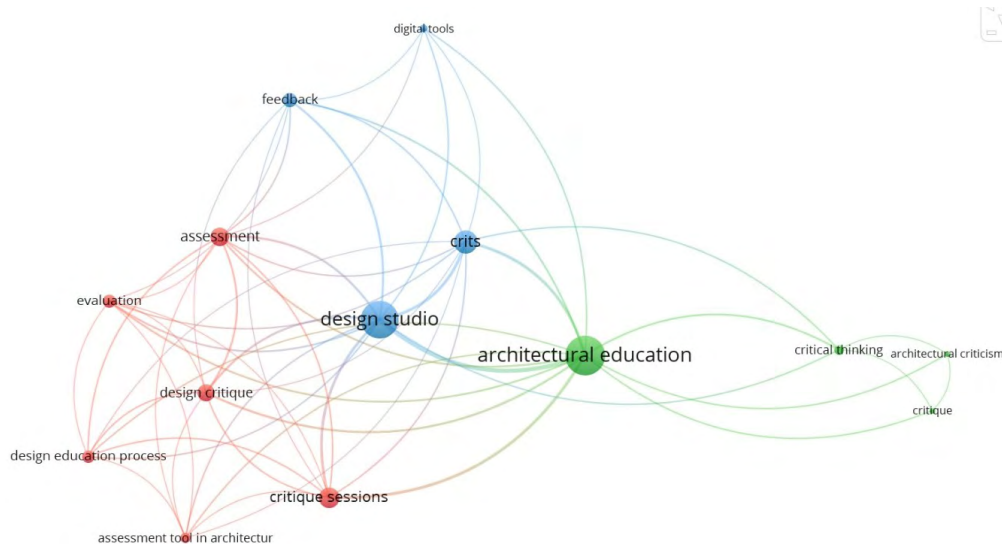

شکل ۳. شبکه ارتباطات علمی نویسندگان مؤثر در حوزه آموزش نقد معماری

تحلیل کتاب‌سنجی کلمات کلیدی، نقش اساسی در مطالعات مرور دامنه‌ای ایفا می‌کند زیرا به شناسایی و تجسم موضوعات کلیدی و روندهای نوظهور در یک حوزه خاص کمک می‌کند. در این مرحله ابتدا واژه‌های منابع در نرم‌افزار «اکسل» وارد شد. دفعات تکرار واژگان کلیدی در منابع نهایی با حداقل ۳ بار تکرار به صورت تفکیک شده در جدول (۴) ارائه شده است. سپس همان‌طور که در شکل (۴) مشاهده می‌شود، این اطلاعات با استفاده از نرم‌افزار «وی‌اواس‌ویور» و روش نرمال‌سازی تقسیم‌بندی تجزیه و تحلیل شده‌اند (Van Eck & Waltman, 2023, 22). کلمات کلیدی «آموزش معماری»^{۱۹}، «استودیو طراحی»^{۲۰} و «نقد آتلیه‌ای»^{۲۱} که با بیشترین قدرت ارتباط از میان ۸۴ کلمه کلیدی دیگر شناسایی شدند به عنوان هسته مرکزی شبکه واژگان ظاهر شده‌اند. این نشان می‌دهد که بیشتر پژوهش‌ها در این حوزه بر روی حضور «نقد» در فرایند آموزش طراحی در محیط‌های استودیویی متمرکز شده است. تمرکز بر واژگان مرتبط با استودیو طراحی نشان می‌دهد که رویکردهای عملی و مبتنی بر پروژه در آموزش معماری اهمیت زیادی دارند. همچنین، کلمات کلیدی مرتبط با مفاهیم نقد مانند «نقد طراحی»^{۲۲}، «جلسات نقد»^{۲۳}، «ارزیابی»^{۲۴}، «ارزشیابی»^{۲۵} و «بازخورد»^{۲۶} نیز در این شبکه قابل مشاهده هستند.

جدول ۴. دفعات تکرار کلمات کلیدی پربسامد در مستندات علمی حوزه آموزش نقد معماری

ردیف	واژه کلیدی	دفعات تکرار
۱	آموزش معماری (Architectural Education)	۲۱
۲	استودیو طراحی (Design Studio)	۱۶
۳	نقد کلاسی (Crits)	۷
۴	جلسات نقد (Critique Sessions)	۷
۵	نقد طراحی (Design Critique)	۵
۶	ارزشیابی (Assessment)	۴
۷	بازخورد (Feedback)	۴
۸	تفکر انتقادی (Critical Thinking)	۴
۹	ارزیابی (Evaluation)	۳

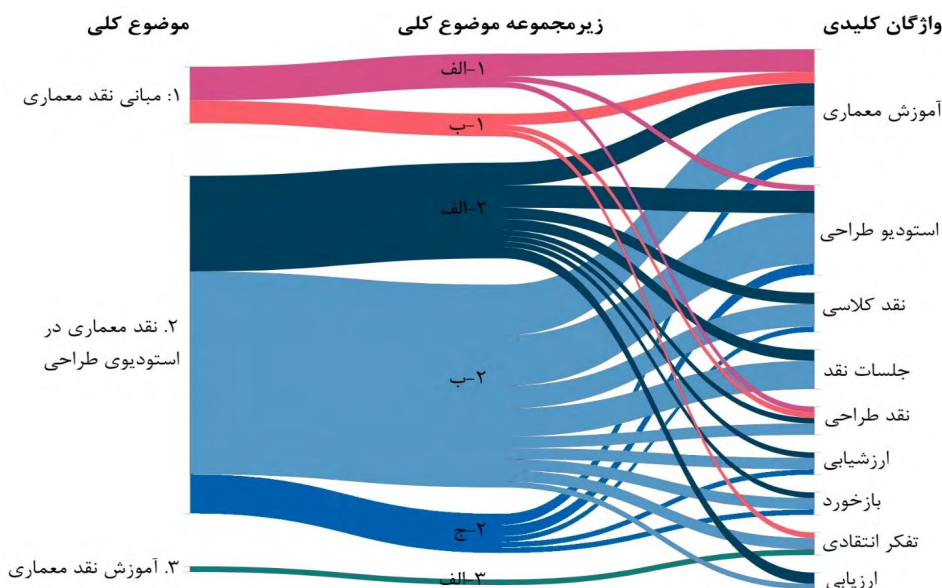
شکل ۴. شبکه هم‌واژگانی کلمات کلیدی پربسامد در مستندات علمی حوزه آموزش نقد معماری

۵- **گردآوری، خلاصه و گزارش نتایج:** در این مرحله براساس داده‌های به دست آمده گزارش نتایج در دو مرحله (۱) تحلیل موضوعی و (۲) پاسخ به پرسش‌های پژوهش ارائه می‌شود.

۵-۱- **تحلیل موضوعی:** با هدف استخراج الگوهای مشترک و شفاف‌سازی روندهای نوظهور در حوزه پژوهشی «نقد معماری» و «آموزش» که می‌تواند زمینه‌ساز پیشرفت‌های جدید در حوزه پژوهش‌های موردنظر باشد، تحلیل موضوعی با پیشنهاد طبقه‌بندی موضوعات کلی منابع، نه تنها به ایجاد نظم در تحلیل‌ها کمک می‌کند، بلکه امکان شناسایی روندها، نقاط قوت و ضعف موضوعی در پژوهش‌های موجود را فراهم می‌آورد.

جدول ۵. دسته‌بندی موضوعات کلی و زیرمجموعه‌های منابع نهایی

موضوع کلی	زیرمجموعه	منابع
۱: مبانی نقد معماری	۱-الف: نظریه‌های مرتبط با نقد معماری	(Davis & Preiser, 2012) (Ohet et al., 2013) (Lymet et al., 2009) (Janniere, 2007)
	۱-ب: دسته‌بندی نقد معماری	(Seymour & Chance, 2011) (Ibrahim et al., 2022)
۲. نقد معماری در استودیوی طراحی	۲-الف: نقد معماری به مثابه ابزار آموزش طراحی	(Anthony, 1987) (Jones, 1996) (Bose et al., 2006) (Lymer, 2009) (Abd El-Latif et al., 2020)
	۲-ب: شیوه‌های نقد در استودیو طراحی	(Betz, 2004) (Lymer et al., 2009) (Goldschmidt et al., 2010) (Utaberta et al., 2010) (Murphy et al., 2012) (Fasli & Hassanpour, 2017) (Gul & Afacan, 2018) (Megahed, 2018) (Scagnetti, 2017)
	۲-ج: ابزارهای دیجیتال نقد معماری در استودیو طراحی	(Zimring et al., 2001) (Bassindale, 2020)
۳. آموزش نقد معماری	۳-الف: نقد طراحی داخلی	(Dickson & White, 1997) (Beecher, 2006)

شکل ۵. توزیع کلمات کلیدی پیرسامد در دسته‌بندی‌های موضوعی پژوهش‌های حوزه آموزش نقد معماری

این دسته‌بندی‌ها به‌طور دقیق به شناسایی و تحلیل ارتباطات میان مسائل اصلی پرداخته و روندها و رویکردهای غالب در زمینه‌های مختلف را روشن می‌سازند. برای ایجاد یک دسته‌بندی منسجم، منابع براساس شباهت‌های موضوعی و محتوایی به سه گروه کلی طبقه‌بندی شدند: (۱) مبانی نقد معماری، (۲) نقد معماری در استودیوی طراحی و (۳) آموزش نقد معماری.

(۱) مبانی نقد معماری: مقالات مرتبط با مبانی نقد معماری را می‌توان در دو زیرمجموعه کلی طبقه‌بندی کرد: ۱-الف: نظریه‌های مرتبط با نقد معماری و ۱-ب: دسته‌بندی نقد معماری. مقالات این بخش به‌طور مشترک تلاش دارند تا با بررسی مفاهیم بنیادین، نقد معماری را به‌عنوان یک ابزار تحلیلی و مفهومی برای ارزیابی طراحی و آموزش معماری تعریف کنند. در زیرمجموعه اول، مقالاتی مانند (Oh et al., 2013, 303; Janniere, 2007, 36) بیشتر به مبانی نظری نقد معماری پرداخته‌اند. این مقالات، «نقد» را به‌عنوان فرایندی چندبعدی معرفی می‌کنند که در آن نظریه‌های معماری می‌توانند به صورت کاربردی در ارزیابی طراحی به کار گرفته شوند. در زیرمجموعه دوم، مقالاتی مانند (Ibrahim et al., 2022, 73) بر دسته‌بندی نقد معماری تمرکز کرده‌اند. این مقاله «نقد» را به‌عنوان یک حوزه مطالعاتی مستقل بررسی کرده و بر اهمیت روش‌های مختلف نقد در تحلیل پروژه‌های معماری تأکید دارد. این مقالات، چه از منظر توسعه نظریه‌ها و چه از لحاظ دسته‌بندی و ساختاربندی فرایند نقد، تلاش کرده‌اند نقش نقد را در تقویت تفکر انتقادی و بهبود طراحی به تصویر بکشند. از این رو، این دسته از مقالات با تأکید بر مبانی نظری نقد، چارچوبی مفهومی برای درک بهتر جایگاه «نقد» در معماری و آموزش آن فراهم می‌کنند.

(۲) نقد معماری در استودیوی طراحی: نقد معماری در استودیوهای طراحی، یکی از ارکان اساسی فرایند یادگیری در آموزش معماری است که در این مقالات، به ابعاد مختلف آن پرداخته شده است. موضوع کلی منابع این دسته حول محور «نقد» در استودیوهای طراحی می‌چرخد و ویژگی مشترک آن‌ها، اهمیت «نقد» به‌عنوان یک ابزار مؤثر در فرایند یادگیری و توسعه مهارت‌های طراحی دانشجویان است. در این مقالات، «نقد» تنها به‌عنوان یک ارزیابی ساده مطرح نمی‌شود، بلکه به‌عنوان ابزاری برای ایجاد تعامل، تقویت تفکر انتقادی، و ارتقای توانمندی‌های طراحی به کار گرفته می‌شود. ویژگی مشترک دیگر این مقالات، تأکید بر این است که «نقد» در استودیوها می‌تواند به‌عنوان یک فرایند آموزشی و یادگیری پویا عمل کند که از طریق آن دانشجویان می‌توانند مهارت‌های خود را در تصمیم‌گیری‌های طراحی، حل مسئله و تحلیل‌های انتقادی تقویت کنند. در مجموع، این دسته‌بندی بر نقش حیاتی «نقد» در استودیوهای طراحی و تأثیر آن بر شکل‌دهی به فرایندهای آموزشی طراحی در معماری تأکید دارد. مقالات زیرمجموعه اول این دسته، یعنی «نقد معماری به‌مثابه ابزار آموزش طراحی»، معمولاً به بررسی نقش نقد معماری در فرایند آموزش طراحی می‌پردازند. این مقالات تأکید دارند که «نقد» در استودیوهای طراحی نه تنها به‌عنوان یک فرایند ارزیابی، بلکه به‌عنوان ابزاری برای ارتقای تفکر انتقادی، تصمیم‌گیری مستقل و مهارت‌های طراحی استفاده می‌شود. برای مثال، مقاله (Anthony, 1987, 10) نشان می‌دهد که «نقد» می‌تواند برای آموزش دانشجویان به‌عنوان ابزاری مؤثر عمل کند. مقالات دیگر مانند (Lymer, 2009, 152; Bose et al., 2006, 37) نیز به اهمیت آموزش تفکر انتقادی و توسعه بینش حرفه‌ای از طریق فرایند نقد در استودیوها اشاره دارند. این مقالات، «نقد» را به‌عنوان یک مکانیسم یادگیری در نظر می‌گیرند که می‌تواند مهارت‌های طراحی دانشجویان را تقویت کند و آن‌ها را در فرایند تصمیم‌گیری مستقل یاری کند. مقالات زیرمجموعه دوم، یعنی شیوه‌های نقد در استودیو طراحی، به انواع و شیوه‌های مختلف «نقد» در استودیوهای طراحی پرداخته‌اند و چگونگی تأثیر این شیوه‌ها بر روند یادگیری و ارزیابی طراحی را بررسی می‌کنند. ازجمله مقالات برجسته این زیرمجموعه، مقاله (Fasli

به اهمیت استفاده از شیوه‌های متنوع «نقد» پرداخته و نقش آن‌ها را در تغییر فرهنگ استودیو و بهبود تعاملات در فرایند نقد تأکید کرده‌اند. در این مقالات، «نقد» به عنوان ابزاری برای بهبود فرایند یادگیری و ارزیابی طراحی در نظر گرفته می‌شود که می‌تواند به دانشجویان کمک کند تا به نتایج بهتری در پروژه‌های طراحی خود برسند. مقالات زیرمجموعه سوم، یعنی «ابزارهای دیجیتال نقد معماری در استودیو طراحی»، به بررسی استفاده از ابزارهای دیجیتال در فرایند نقد معماری می‌پردازند (Bassindale, 2001, 681; Zimring et al., 2001, 91; 2020) و بر استفاده از فناوری‌های دیجیتال و ابزارهای آنلاین در تسهیل «نقد معماری» تأکید دارند. این ابزارها به‌ویژه در محیط‌های آموزشی آنلاین یا ترکیبی می‌توانند فضایی مناسب برای گسترش گفتگوها و تعاملات میان دانشجویان و اساتید ایجاد کنند. مقالات نشان می‌دهند که استفاده از این ابزارها می‌تواند تعاملات درون استودیو را تقویت کرده و نقدهای ساختارمندتری را در اختیار دانشجویان قرار دهد، همچنین به آن‌ها کمک می‌کند تا بازخوردها را به شیوه‌ای مؤثرتر و سریع‌تر دریافت کنند. این روند نه تنها به بهبود فرایند نقد کمک می‌کند، بلکه به دانشجویان امکان می‌دهد تا با تکنولوژی‌های جدید آشنا شده و آن‌ها را در فرایند طراحی به کار گیرند. (۳) آموزش نقد معماری: مجموعه مقالات مرتبط با «آموزش نقد معماری» به بررسی نقش چگونگی آموزش «نقد» برای پرورش مهارت‌های تحلیلی و تفکر انتقادی در دانشجویان می‌پردازند. این مقالات، ضمن برجسته‌سازی اهمیت نقد در فرایند یادگیری، به روش‌های نوین و شیوه‌های آموزشی برای انتقال این مهارت‌ها نیز اشاره دارند. برای مثال، مقاله (Dickson & White, 1997, 9) نشان می‌دهد که چگونه می‌توان با آموزش ساختارمند نقد و به‌کارگیری آن در فرایندهای طراحی داخلی، دانشجویان را به درک عمیق‌تر و حرفه‌ای‌تر از محیط‌های طراحی شده ترغیب کرد. این پژوهش بر جنبه‌های اخلاقی و زیبایی‌شناختی نقد تمرکز کرده و سعی دارد تا دانشجویان را با شیوه‌های تحلیل معماری به عنوان بخشی از فرهنگ طراحی آشنا کند. ازسوی دیگر، مقاله (Beecher, 2006, 59) به نقش مستندسازی فرایند نقد پرداخته و نشان می‌دهد که چگونه تمرین نوشتن نقد می‌تواند به دانشجویان کمک کند تا ایده‌های خود را روشن‌تر بیان کرده، توانایی تحلیل خود را تقویت کرده و از طریق بازخوردهای کتبی، دیدگاه‌های عمیق‌تری نسبت به طراحی پیدا کنند. کارهای خود و همتایان‌شان در قالب‌های نوشتاری و شفاهی تأکید دارد. این مقالات همچنین به اهمیت روش‌های متنوع آموزش نقد، از جمله مستندسازی، نقد نوشتاری و رویکردهای تحلیلی اشاره دارند و سعی دارند «نقد» را از یک فعالیت صرفاً شفاهی به یک فرایند عمیق‌تر و چندلایه‌تر تبدیل کنند. درنهایت، این مقالات بر این نکته تأکید دارند که آموزش نقد، بخشی جدایی‌ناپذیر از پرورش معماران و طراحان موفق است که می‌توانند طراحی را از منظرهای مختلف ارزیابی و تحلیل کنند.

(۳) آموزش نقد معماری: مجموعه مقالات مرتبط با «آموزش نقد معماری» به بررسی نقش چگونگی آموزش «نقد» برای پرورش مهارت‌های تحلیلی و تفکر انتقادی در دانشجویان می‌پردازند. این مقالات، ضمن برجسته‌سازی اهمیت نقد در فرایند یادگیری، به روش‌های نوین و شیوه‌های آموزشی برای انتقال این مهارت‌ها نیز اشاره دارند. برای مثال، مقاله (Dickson & White, 1997, 9) نشان می‌دهد که چگونه می‌توان با آموزش ساختارمند نقد و به‌کارگیری آن در فرایندهای طراحی داخلی، دانشجویان را به درک عمیق‌تر و حرفه‌ای‌تر از محیط‌های طراحی شده ترغیب کرد. این پژوهش بر جنبه‌های اخلاقی و زیبایی‌شناختی نقد تمرکز کرده و سعی دارد تا دانشجویان را با شیوه‌های تحلیل معماری به عنوان بخشی از فرهنگ طراحی آشنا کند. ازسوی دیگر، مقاله (Beecher, 2006, 59) به نقش مستندسازی فرایند نقد پرداخته و نشان می‌دهد که چگونه تمرین نوشتن نقد می‌تواند به دانشجویان کمک کند تا ایده‌های خود را روشن‌تر بیان کرده، توانایی تحلیل خود را تقویت کرده و از طریق بازخوردهای کتبی، دیدگاه‌های عمیق‌تری نسبت به طراحی پیدا کنند.

نویسنده در این پژوهش همچنین بر اهمیت آموزش دانشجویان برای ارزیابی کارهای خود و همتایان شان در قالب‌های نوشتاری و شفاهی تأکید دارد. این مقالات همچنین به اهمیت روش‌های متنوع آموزش نقد، ازجمله مستندسازی، نقد نوشتاری و رویکردهای تحلیلی اشاره دارند و سعی دارند «نقد» را از یک فعالیت صرفاً شفاهی به یک فرایند عمیق‌تر و چندلایه‌تر تبدیل کنند. درنهایت، این مقالات بر این نکته تأکید دارند که آموزش نقد، بخشی جدایی‌ناپذیر از پرورش معماران و طراحان موفق است که می‌توانند طراحی را از منظرهای مختلف ارزیابی و تحلیل کنند.

۲-۵- پاسخ به پرسش‌های پژوهش

پ۱: سیر رشد تولیدات علمی درحوزه آموزش نقد معماری در منابع استنادی بین‌المللی چگونه بوده است؟

روند رشد تولیدات علمی درحوزه نقد معماری و آموزش از دهه ۱۹۸۰ میلادی با انتشار تعداد محدودی مقالات آغاز شده است. در دهه ۱۹۹۰، شاهد افزایش اندک تعداد مقالات هستیم، که عمدتاً به گسترش مفاهیم اولیه نقد معماری و آموزش آن پرداخته‌اند. اما نقطه عطف اصلی در دهه ۲۰۰۰ رخ می‌دهد؛ در این دوره تعداد مقالات افزایش چشم‌گیری داشته و موضوعات متنوع‌تری ازجمله شیوه‌های نقد در استودیوهای طراحی و نقش نقد به‌عنوان ابزاری آموزشی در طراحی، به میدان پژوهش وارد شده است (شکل ۲). اوج رشد در دهه ۲۰۱۰ مشاهده می‌شود، جایی که بیشترین مقالات منتشر شده‌اند. این دوره نشان‌دهنده افزایش اهمیت نقد معماری در آموزش و ظهور ابزارهای نوآورانه، ازجمله ابزارهای دیجیتال در نقد است. بااین حال، از سال ۲۰۲۰ به بعد، کاهش نسبی در تعداد مقالات دیده می‌شود که می‌تواند به دلایل مختلفی مانند تغییر اولویت‌های پژوهشی یا بحران‌های جهانی نظیر همه‌گیری کووید-۱۹ مرتبط باشد. به‌طور کلی، این روند نشان‌دهنده توجه روزافزون به نقد معماری در آموزش، هم‌راستا با تحولات روش‌های طراحی و فناوری‌های مرتبط است.

پ۲: پژوهشگران مؤثر در حوزه آموزش نقد معماری چه کسانی هستند؟

نتایج تحلیل شبکه پژوهشگران نشان می‌دهد که برخی افراد و گروه‌ها نقش برجسته‌ای درحوزه نقد معماری و آموزش دارند (شکل ۳). در میان نویسندگان، لایمر از دانشگاه استکهلم با تمرکز بر نقد در استودیوهای طراحی و تعاملات میان دانشجویان و اساتید، نقش کلیدی در این حوزه ایفا کرده است. لازم به ذکر است که رساله دکتری لایمر با عنوان «نقد در آموزش معماری» به بررسی فرایندهای آموزش و ارزیابی در آموزش معماری می‌پردازد و تمرکز آن بر «نقد» به‌عنوان یک فعالیت آموزشی کلیدی است. لایمر استدلال می‌کند که «نقد» به‌عنوان محلی برای شناسایی مشکلات، تشریح کیفیت‌ها و ارزش‌های معماری و ایجاد ارتباط بین آثار دانشجویان و شایستگی‌های حرفه‌ای منتقدان عمل می‌کند. این چرخه نقد و تولید، فرصتی برای توسعه مهارت‌های طراحی و ارزیابی فراهم می‌کند که برای شکل‌گیری دانش و توانایی‌های مورد نیاز دانشجویان در معماری حیاتی است (Lymer, 2010, 14). همچنین حسن‌پور از دانشگاه مدیترانه شرقی نیز در زمینه شناخت و بررسی «نقد» به‌عنوان ابزار آموزشی و معرفی روش‌های نوین در استودیوهای طراحی، پژوهش‌های ارزشمندی ارائه داده است. حسن‌پور نیز در رساله دکتری با عنوان «ارزیابی جلسات نقد در آموزش معماری» بر نقش جلسات نقد در فرایند یادگیری دانشجویان طراحی معماری تمرکز دارد. این پژوهش به بررسی ویژگی‌های جلسات نقد، ازجمله تعاملات میان دانشجویان و اساتید، و تأثیر این جلسات بر مهارت‌های طراحی و تفکر انتقادی می‌پردازد (Hassanpour, 2012, 12).

پ۳: پراستنادترین مقالات در حوزه آموزش نقد معماری در منابع استنادی بین‌المللی کدام است؟

از منظر تأثیرگذاری، مقالات اوه و همکارانش (2013) از دانشگاه کارنگی ملون و گلداشمیت و همکارانش (2010) از مؤسسه فناوری تکنیون، به ترتیب با ۲۳۳ و ۱۹۹ ارجاع، پراستنادترین مقالات هستند که اهمیت قابل توجهی در مباحث روش‌شناسی نقد و نقش نقد در توسعه تفکر طراحی داشته‌اند. مقاله اوه و همکاران یک چارچوب نظری برای نقد در آتلیه‌های طراحی معماری ارائه می‌دهد که هم از نظر علمی و هم از نظر کاربردی در استودیوهای طراحی مفید است. این چارچوب، به وضوح نحوه عملکرد نقدها را در فرایند طراحی تحلیل می‌کند و به محققان و مدرسان کمک می‌کند تا نقدها را به شکل مؤثرتری هدایت کنند. ازسوی دیگر، مقاله گلداشمیت و همکاران بیشتر بر جنبه‌های ارتباطی نقدها تأکید دارد و با استفاده از یک مطالعه تجربی، تعاملات معلمان و دانشجویان در طول جلسات نقد را بررسی می‌کند. این تحلیل‌های تجربی به درک بهتر نحوه تبادل نظر و بازخورد بین استاد و دانشجو کمک می‌کند. هر دو مقاله به دلیل پرداختن به جنبه‌های حیاتی آموزش معماری، به‌ویژه فرایند نقد و تعاملات ارتباطی بین اساتید و دانشجویان، بسیار مورد استناد قرار گرفته‌اند. این دو مقاله به دلیل پایه‌گذاری مفاهیم کلیدی و ارائه اطلاعات کاربردی برای بهبود فرایندهای نقد، به‌عنوان منابع مرجع در زمینه‌های مختلف پژوهشی و آموزشی در نقد معماری شناخته می‌شوند.

پ۴: کلید واژگان پربسامد در حوزه آموزش نقد معماری در منابع استنادی بین‌المللی چیست و ارتباط این واژگان با یکدیگر چگونه است؟

تحلیل کتاب‌سنجی کلمات کلیدی در حوزه آموزش نقد معماری و آموزش، نشان‌دهنده روندهای کلیدی و ارتباطات میان مفاهیم مختلف است. در این پژوهش، کلمات کلیدی مانند «آموزش معماری»، «استودیو طراحی» و «نقد آتلیه‌ای» با بیشترین قدرت ارتباط شناسایی شده‌اند. این واژگان نشان‌دهنده تمرکز عمده پژوهش‌ها بر فرایند نقد در استودیوهای طراحی و نقش آن در آموزش معماری هستند (جدول ۴). این واژگان نشان می‌دهد که بیشتر پژوهش‌ها بر تعامل میان نقد و فرایند آموزشی در استودیوهای طراحی متمرکز هستند. در شبکه هم‌واژگانی کلمات کلیدی، کلمات مرتبط با استودیو طراحی و نقد، به‌ویژه در قالب جلسات نقد و ارزیابی، نقش محوری دارند. تمرکز بر این مفاهیم نشان می‌دهد که رویکردهای عملی و مبتنی بر پروژه در آموزش معماری، به‌ویژه در زمینه نقد و بازخورد، در دهه‌های اخیر از اهمیت ویژه‌ای برخوردار شده‌اند. درحالی که شبکه هم‌واژگانی کلمات کلیدی پربسامد نقاط قوت کلمات برجسته را نشان می‌دهد، درک کلمات کلیدی گم‌شده از ادبیات نیز اهمیت دارد. برای مثال، با وجود اهمیت زیاد «آموزش نقد»، کلمات کلیدی مرتبط با الگوهای آموزش نقد، کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند.

پ۵: میزان پراکندگی تولیدات علمی در حوزه آموزش نقد معماری در منابع استنادی بین‌المللی در چه موضوعاتی و به چه میزانی بوده و شکاف‌های پژوهشی این حوزه چیست؟

تحلیل موضوعی تولیدات علمی در حوزه آموزش نقد معماری و آموزش، آن‌ها را به سه دسته کلی تقسیم می‌کند: مبانی نقد معماری، نقد در استودیوی طراحی، و آموزش نقد معماری (جدول ۵). ۲۵٪ منابع به مقالاتی می‌پردازد که موضوع آن مبانی، نظریه‌ها و دسته‌بندی‌های مرتبط با نقد معماری است. این مقالات تلاش می‌کنند تا چارچوب‌های مفهومی برای نقد معماری ارائه دهند. ۶۷٪ منابع به مقالات بخش نقد در استودیوی طراحی

اختصاص دارد. در این پژوهش‌ها به نقش نقد به عنوان ابزاری برای تقویت مهارت‌های طراحی دانشجویان در استودیوی طراحی و همچنین تفکر انتقادی در خدمت فرایند طراحی اشاره شده است. همچنین ۸٪ مقالات بر آموزش نقد، شامل روش‌های نوین مثل مستندسازی و نقد نوشتاری متمرکز هستند که به پرورش تفکر تحلیلی کمک می‌کنند. تحلیل موضوعی تولیدات علمی در حوزه نقد معماری و آموزش نشان می‌دهد که این پژوهش‌ها به سه دسته کلی تقسیم شده‌اند: «مبانی نقد معماری»، «نقد در استودیوی طراحی» و «آموزش نقد معماری». در این میان، ۲۵٪ منابع به مفاهیم نظری، دسته‌بندی‌های مفهومی، و چارچوب‌های تحلیل در حوزه نقد معماری پرداخته‌اند. ۶۷٪ منابع بر نقد در استودیوی طراحی متمرکز هستند و نقش آن را در تقویت تفکر انتقادی، مهارت‌های طراحی، و تعاملات آموزشی دانشجویان بررسی می‌کنند. همچنین، تنها ۸٪ منابع بر آموزش نقد، با محوریت روش‌های نوین مانند مستندسازی، نقد نوشتاری، و تحلیل ساختارمند، تمرکز داشته‌اند که درک تحلیلی و مهارت‌های ارزیابی را در دانشجویان تقویت می‌کند.

باجوداین، بررسی منابع استنادی بین‌المللی شکاف‌های متعددی را آشکار می‌کند. نخست، عدم بومی‌سازی مفاهیم نقد معماری متناسب با بافت‌های فرهنگی و اقلیمی مختلف مشاهده می‌شود، چرا که بیشتر پژوهش‌ها از رویکردهای غرب‌محور تبعیت کرده‌اند. دوم، نقش فناوری‌های دیجیتال و پتانسیل ابزارهای پیشرفته مانند واقعیت مجازی و هوش مصنوعی در نقد معماری، تنها به‌طور محدود و سطحی مطالعه شده است. سوم، ارزیابی تأثیر بلندمدت نقد بر مسیر حرفه‌ای معماران پس از فارغ‌التحصیلی مغفول مانده است. چهارم، الگوهای آموزشی نقد در محیط‌های خارج از استودیوی طراحی، مانند کلاس‌های نظری یا میان‌رشته‌ای، کمتر مورد بررسی قرار گرفته است. این تحلیل نشان می‌دهد که اگرچه مبانی نظری نقد معماری در پژوهش‌ها اهمیت داشته، اما عمده تحقیقات، نقد معماری را به عنوان ابزاری برای بهبود طراحی بررسی کرده‌اند، نه به عنوان مهارتی مستقل که نیازمند روش‌های آموزشی ساختاریافته و هدفمند باشد. توسعه پژوهش در این حوزه می‌تواند مسیرهای جدیدی را برای آموزش و کاربرد نقد معماری بگشاید.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش مروری، به بررسی و تحلیل اسناد علمی مرتبط با نقد معماری و آموزش آن از میان ۲۴ منبع منتخب پرداخت که براساس معیارهای مشخصی از ادبیات علمی موجود گردآوری شده بودند. این مرور دامنه‌ای تلاش داشت گستره پژوهش‌های حوزه نقد معماری و آموزش را ارزیابی کند، روندهای غالب را مشخص سازد و شکاف‌های پژوهشی موجود را شناسایی نماید. نتایج تحلیل نشان داد که با وجود نیاز مبرم به روش‌های نوآورانه برای شناخت مسائل موجود در آموزش معماری، اکثریت پژوهش‌ها بر محوریت نقد در استودیوهای طراحی متمرکز بوده‌اند. در این پژوهش‌ها، نقد معماری عمدتاً به عنوان ابزاری برای تقویت مهارت‌های طراحی و تفکر انتقادی دانشجویان در فرایندهای استودیویی به کار گرفته شده است. این در حالی است که سایر جنبه‌های نقد، مانند آموزش آن به عنوان یک مهارت مستقل یا ابزار تحلیلی برای فهم بهتر معماری، کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند.

با تحلیل محتوای مقالات مشخص شد که مفهوم نقد، در محیط‌های آموزشی بیش از آنکه به عنوان یک موضوع پژوهشی یا مهارتی مستقل دیده شود، در قالب شیوه‌ای برای ارتقای کیفیت طراحی دانشجویان در استودیوها ظاهر می‌شود. با این حال، تنها درصد کمی از مقالات به آموزش ساختارمند نقد معماری پرداخته‌اند، و این نشان‌دهنده شکافی قابل توجه در این حوزه است. کلمات کلیدی پرتکراری چون «آموزش معماری» و «استودیو طراحی» بار دیگر تأکید می‌کنند که نقد معماری غالباً با هدف بهبود مهارت‌های طراحی

و افزایش تفکر انتقادی به کار گرفته شده است، درحالی که مفاهیمی مانند «آموزش نقد» و «نقد نظری» کمتر در اولویت بوده‌اند. همچنین، تحلیل هم‌واژگانی نشان می‌دهد که مفاهیمی چون «نقد آتلیه‌ای»، «جلسات نقد» و «نقد طراحی» بیشتر با واژه‌های مربوط به فرایندهای استودیویی پیوند خورده‌اند و کمتر به زمینه‌های گسترده‌تر نقد پرداخته شده است.

این یافته‌ها حاکی از آن است که تکامل پژوهش‌های مرتبط با نظریه‌های نقد معماری و روش‌های آموزش نقد، می‌تواند رویکردی منطقی برای پیشبرد این حوزه پژوهشی باشد. به‌ویژه، فناوری‌های پیشرفته و دیجیتال، ازجمله ابزارهای واقعیت مجازی و افزوده و هوش مصنوعی، پتانسیل بالایی برای تغییر نحوه نقد و آموزش آن در معماری دارند. این ابزارها می‌توانند جلسات نقد را از نظر تعاملی و ساختاری غنی‌تر کرده و تجربه‌ای چندلایه و دینامیک برای دانشجویان و اساتید ایجاد کنند. علاوه بر این، تأثیر بلندمدت نقد معماری بر حرفه‌مندان معماری و نحوه توسعه مهارت‌های آنان بعد از دانشگاه نیز کمتر مورد مطالعه قرار گرفته و می‌تواند موضوعی مهم برای پژوهش‌های آینده باشد.

با توجه به یافته‌های این پژوهش، چندین پیشنهاد برای توسعه تحقیقات در این حوزه قابل ارائه است. نخست، پژوهش‌هایی با رویکرد بومی‌سازی نقد معماری که مفاهیم و نظریه‌ها را متناسب با زمینه‌های فرهنگی و اقلیمی متنوع بررسی کنند، ضروری به نظر می‌رسد. دوم، بررسی کاربرد فناوری‌های نوظهور مانند هوش مصنوعی، واقعیت مجازی و افزوده در جلسات نقد و فرایند آموزش معماری می‌تواند ابعاد تازه‌ای به این حوزه اضافه کند. سوم، پژوهش‌هایی که به طراحی الگوهای آموزش نقد در فضای آموزشی غیر استودیویی (مانند کلاس‌های نظری، تاریخ و نظریه معماری) می‌پردازند، می‌توانند به توسعه جامع‌تر این حوزه کمک کنند.

پی‌نوشت‌ها

1. Peter Collins (1920-1981)
2. Bruno Zevi (1918-2000)
3. Wayne Attie (1934-2021)
4. ICAC: International Committee of Architectural Critics
5. Scoping review
6. Review studies
7. PRISMA
8. Web of science
9. Scopus
10. Science direct
11. ZOTERO
12. Bibliometric analysis
13. VOSViewer
14. Performance analysis
15. Science mapping
16. Association strength' normalisation method
17. Gustav Lymer
18. Badiosadat Hassanpour
19. Architectural education
20. Design studio
21. Crits
22. Design critique
23. Critique sessions

- 24. Evaluation
- 25. Assessment
- 26. Feedback

فهرست منابع

- آن بیچر، مری (۱۴۰۰). طراحی نقد: گنجاندن نقد نوشتاری در آموزش طراحی داخلی (مترجم: اکبر دبستانی رفسنجانی)، اندیش نامه معماری داخلی، ۱(۱)، ۳۶-۲۹. <https://doi.org/10.30480/intand.2021.963>
- نامورمطلق، بهمن (۱۳۹۸). درآمدی بر بوطیقای نقد. پژوهشنامه فرهنگستان هنر، ۲(۸۶)، ۲۶-۹. <https://pazhouheshnameh.ir/article-1-27-fa.pdf>
- El-Latif, M.A., Al-Hagla, K.S., & Hasan, A. (2020). Overview on the criticism process in architecture pedagogy. *Alexandria Engineering Journal*, 59(2), 753–762. <https://doi.org/10.1016/j.aej.2020.01.019>
- Anthony, K.H. (1987). Private reactions to public criticism: students, faculty, and practicing architects state their views on design juries in architectural education. *Journal of Architectural Education*, 40(3), 2–11. <https://doi.org/10.1080/10464883.1987.10758454>
- Arksey, H., & O'Malley, L. (2005). Scoping studies: towards a methodological framework. *International Journal of Social Research Methodology*, 8(1), 19–32. <https://doi.org/10.1080/1364557032000119616>
- Attoe, W. (1975). *Criticisms and architecture, and, Sometimes towns are toys*. [Doctoral dissertation, Union Institute and University]. Ohio, United States.
- Bartelse, G., du Preez, H., & Steyn, R. (2024). Exploring landscape architecture education: scoping review of innovations, challenges, and future directions. *Journal of Digital Landscape Architecture*, 9, 995–1002. <https://doi.org/10.14627/537752094/>
- Bassindale, J. (2020). Learning through successful feedback: digital opportunities for effective feedback in project-based architectural education. *International Journal of Construction Education and Research*, 16(2), 84–101. <https://doi.org/10.1080/15578771.2020.1717681>
- Beecher, M.A. (2006). Designing criticism: integrating written criticism in interior design education. *Journal of Interior Design*, 31(3), 54–61. <https://doi.org/10.1111/j.1939-1668.2006.tb00531.x>
- Betz, J.A. (2004). *Peer review plus: a case for combining architectural design studios earlier*. The 2004 American Society for Engineering Education and Annual Conference & Exposition, United States.
- Bose, M., Pennypacker, E., & Yahner, T. (2006). Enhancing critical thinking through “independent design decision making” in the studio. *Open House International*, 31(3), 33–42. <https://doi.org/10.1108/OHI-03-2006-B0005>
- Brookfield, S. (2013). *Teaching for critical thinking: Tools and techniques to help students question their assumptions*. John Wiley & Sons.
- Daudt, H.M. Van Mossel, C., & Scott, S.J. (2013). Enhancing the scoping study methodology: a large, inter-professional team’s experience with Arksey and O’Malley’s framework. *BMC Medical Research Methodology*, 13(1), 48. <https://doi.org/10.1186/1364-6566-13-2288-1471>
- Davis, A.T., & Preiser, W.F.E. (2012). Architectural criticism in practice: from affective to effective experience. *Archnet-IJAR*, 6(2), 24–42.
- Dickson, A.W., & White, A.C. (1997). Interior design criticism: developing a culture of reverence for the interior environment. *Journal of Interior Design*, 23(1), 4–10. <https://doi.org/10.1111/j.1939-1668.1997.tb00237.x>

- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W.M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: an overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 133, 285–296. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>
- Eklund, A.R., Dixon, B., & Wegener, F. (2023). Pre-reflection-in-action: Rethinking Schön's reflective practice through the "Habits of Design Artistry." *Design Issues*, 39(4), 9-20. https://doi.org/10.1162/desi_a_00734
- Fasli, M., & Hassanpour, B. (2017). Rotational critique system as a method of culture change in an architecture design studio: urban design studio as case study. *Innovations in Education and Teaching International*, 54(3), 194–205. <https://doi.org/10.1080/14703297.2016.1174142>
- Geahigan, G. (2002). Art criticism: reflections on the evolution of an educational concept. *Journal of Aesthetic Education*, 36(2), 84–97. <https://doi.org/10.2307/3333759>
- Goldschmidt, G., Hochman, H., & Dafni, I. (2010). The design studio "crit": teacher-student communication. *AI EDAM -Artificial Intelligence for Engineering Design Analysis and Manufacturing*, 24(3), 285–302. <https://doi.org/10.1017/S089006041000020X>
- Gul, C.G.G., & Afacan, Y. (2018). Analysing the effects of critique techniques on the success of interior architecture students. *International Journal of Art & Design Education*, 37(3), 469–479. <https://doi.org/10.1111/jade.12145>
- Hassanpour, B. (2012). *Evaluating critique sessions in architecture education* [Doctoral dissertation, Universiti Kebangsaan Malaysia]. Malaysia.
- Ibrahim, A.O., Sanad, E.M.M., Abdelhai, N.M.R., & Alsadun, I.S. (2022). Architectural theory as a tool for architectural criticism necessarily employed for the betterment of architectural education. *International Journal of Advanced and Applied Sciences*, 9(1), 71–83. <https://doi.org/10.21833/ijaas.2022.01.009>
- Janniere, H. (2007). Architectural criticism: identifying an object of study. *OASE Journal for Architecture* 30(81), 34–54.
- Jones, S.H. (1996). Crits - an examination. *International Journal of Art and Design Education*, 15(2), 132–141. <https://doi.org/10.1111/j.1476-8070.1996.tb00660.x>
- Lymer, G. (2009). Demonstrating professional vision: the work of critique in architectural education. *Mind Culture and Activity*, 16(2), 145–171. <https://doi.org/10.1080/10749030802590580>
- Lymer, G. (2010). *The work of critique in architectural* [Doctoral dissertation, University of Gothenburg]. Gothenburg.
- Lymer, G., Ivarsson, J., & Lindwall, O. (2009). Contrasting the use of tools for presentation and critique: some cases from architectural education. *International Journal of Computer-Supported Collaborative Learning*, 4(4), 423–444. <https://doi.org/10.1007/s11412-009-9073-9>
- Lymer, G., Lindwall, O., & Ivarsson, J. (2011). Space and discourse interleaved: intertextuality and interpretation in the education of architects. *Social Semiotics*, 21(2), 197–217. <https://doi.org/10.1080/10350330.2011.548642>
- Megahed, N. (2018). Reflections on studio-based learning: assessment and critique. *Journal of Engineering Design and Technology*, 16(1), 63–80. <https://doi.org/10.1108/JEDT-08-2017-0079>
- Moher, D. (2009). Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: the PRISMA statement. *Annals of Internal Medicine*, 151(4), 264–270. <https://doi.org/10.7326/0003-4819-151-4-200908180-00135>
- Murphy, K.M., Ivarsson, J., & Lymer, G. (2012). Embodied reasoning in architectural critique. *Design Studies*, 33(6), 530–556. <https://doi.org/10.1016/j.destud.2012.06.005>
- Oh, Y., Ishizaki, S., Gross, M.D., & Yi-Luen Do, E. (2013). A theoretical framework of design critiquing in architecture studios. *Design Studies*, 34(3), 302–325. <https://doi.org/10.1016/j.destud.2012.08.004>

- Peters, M.D.J., Godfrey, C.M., Khalil, H., McInerney, P., Parker, D., & Soares, C.B. (2015). Guidance for conducting systematic scoping reviews. *JBIM Evidence Implementation*, 13(3), 141–146. <https://doi.org/10.1097/xeb.0000000000000050>
- Scagnetti, G. (2017). A dialogical model for studio critiques in design education. *The Design Journal*, 20(sup1), S781–S791. <https://doi.org/10.1080/14606925.2017.1353024>
- Seymour, M.W., & Chance, S. (2011). Assessment formats: student preferences and perceptions. *International Journal of Learning*, 17(10), 137–154. <https://doi.org/10.21427/d7bw4s>
- Tricco, A.C., Lillie, E., Zarin, W., O'Brien, K.K., Colquhoun, H., Levac, D., & Straus, S.E. (2018). PRISMA extension for scoping reviews (PRISMA-ScR): checklist and explanation. *Annals of Internal Medicine*, 169(7), 1–28. <https://doi.org/10.7326/M18-0850>
- Utaberta, N., Hassanpour, B., & Usman, I. (2010). Redefining critique methods as an assessment tools in architecture design studio. *WSEAS Transactions on Advances in Engineering Education*, 7(4), 359–364.
- Van Eck, N.J., & Waltman, L. (2023). *VOSviewer manual*. Leiden: Centre for Science and Technology Studies, Leiden University.
- Zimring, C., Khan, S., Craig, D., Haq, S., & Guzdial, M. (2001). CoOL studio: using simple tools to expand the discursive space of the design studio. *Automation in Construction*, 10(6), 675–685. PII: S0926-5805(00)00092-3

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to Journal of Architecture and Urban Planning. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License

(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله

دبستانی رفسنجانی، اکبر؛ حقیر، سعید و خاقانی، سعید (۱۴۰۴). تحلیل مستندات علمی درزمینه آموزش نقد معماری: مطالعه مرور دامنه‌ای. *فصلنامه علمی نامه معماری و شهرسازی*، ۱۸ (۴۹)، ۵۶–۳۱.

DOI: 10.30480/aup.2025.5688.2219

URL: https://aup.journal.art.ac.ir/article_1467.html